

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Satirer, 1720-42

Citation: Falster, Christian: "Satirer, 1720-42", i Falster, Christian: *Satirer, 1720-42*, udg. af Aage Schiøttz-Christensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel, 1982, s. 34. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster05-shoot-idm140600520419328/facsimile.pdf> (tilgået 10. maj 2024)

Anvendt udgave: Satirer, 1720-42

34 *Hvorfor standsede Falster 1722?*

Tidspunktet var ikke tilfældigt.

Året 1730 var jo året for det regentskifte, der gjorde ham modløs og tavs. Stemningen under Christian d. 6. standsede Falsters virksomhed, ligesom den gav Holbergs en anden retning – siger N. M. Petersen (IV, 2. 277).

Som yderligere og endelig oplysning for dem, det måtte interessere, modtager han året efter i *Amoenitates*, 1731, den latinske tekst om »Verden et Galehus«, som han har haft liggende i sit skrin siden 1719 og nu optrykker uden ændringer.

Den, der læser teksterne i den kronologiske orden – først den latinske, så den danske – ser, hvorledes det, der skulle have været hans goddag til poesien, er blevet forvandlet til hans farvel.

12.

Som følge af omstændighederne ved tilblivelsen og offentliggørelsen af »Verden som et Doll-Huus« må tidsgrænsen for de egentlige satirer rykkes tilbage fra 1730 til 1722, hvilket igen vil sige, at som satiredigter har Falster kun blomstret de få år fra 1720 til 1722.

Hvorfor standsede han?

Det var som nævnt ikke af mangel på anerkendelse, og vi veed intetsomhelst om, hvorvidt han skulle have følt sig overfløjet, da det første bind af Holbergs komedier udkom i 1723.

Derimod er det rimeligt at hæfte sig ved, at Falster blev udnævnt til rektor i 1723 og allerede fra slutningen af det foregående år har vidst, at det ville ske.

Medens han i 1712 var blevet ansat som korrektor

Hvorfor standsede Falster 1722? 35

af biskoppen alene, blev kaldelsen til rektor konfirmeret af kongen, og med den nye værdighed kan den loyale mand være blevet betænkelig ved at gå videre ad en bane, som han i overensstemmelse med en ældre tids begreber allerede før havde fundet mindre anseelig end filologens og skolemandens – på grænsen til det kompromitterende.

På den større scene gav Montesquieu udtryk for den ældre opfattelse, da han i 1716 udgav sine satiriske »Lettres Persanes« anonymt med den forklaring i forordet, at han frygtede for, folk skulle sige, at han kunne have brugt sin tid til noget bedre, samt at dette var en alvorlig mand uværdigt («... il devrait employer son temps à quelque chose de mieux, cela n'est pas digne d'un homme grave»).¹⁷

Falster havde samme frygt. Det var derfor, han altid var så øm over sin anonymitet, og derfor, at hans forstående venner og bekendte tier så godt som fuldstændig om hans indsats som digter af danske satirer (Chr. Rantzau er her den eneste undtagelse). Rasmus Nyerup undrer sig i 1804 over, at »der i de mange forskjellige Breve, hvori der så tidt forekommer Efterretninger om hans literaire Sysler ... sågodtsom aldrig tales om de Satirer, der har skaffet ham en hæderlig Plads på den danske Parnas«. ¹⁸

Men på den anden side viser korrespondenternes tavshed, at anonymiteten har fungeret, som den skulle, så i ly af den kunne han i og for sig godt have fortsat.

Når han ikke gjorde det, må der foruden de andre mulige grunde også have været noget i selve virksom-

36 *Hvorfor standsede Falster 1722?*

heden som satiriker, der fik ham til at standse. Det var ikke mismodet ved de udeblivende resultater: det indfandt sig først senere i tiden hen mod 1730. Det var angsten for at komme til at gå for vidt.

Falster var en forsigtig mand: *Candide, sed caute!* – var hans valgsprog. Oprigtigt, men forsigtigt! Søren Lintrup taler om hans »bekjendte *prudence*«,¹³ og det er den, der har gjort ham betænkelig ved det politiske engagement, satirerne førte ham længere og længere ind i – ikke just fordi han var bange for sit skind, men fordi det bragte ham i konflikt med kardinalpunkter i hans egen politiske overbevisning: den ubetingede loyalitet over for monarken.

Hvad enten man afleder hans ideer om den rette statsform af klassikernes tanker om samfundet som et organisk hele, hvor enhver gør sin pligt (Platon), eller af den danske enevældes egen idealitet, ser Falster i alle tilfælde den absolutte kongemagt som identisk med »det gemene bedste«, som han bestandig appellerer til som højesteretten i det jordiske. For det var kongen garanten, så kongen og hans gerning hverken ville eller kunne han kritisere.

Men den, der kritiserer brist i samfundet, ender jo alligevel med at sigte mod den allerhøjeste bestyrer af det – og det ad kortere og kortere omveje gennem den satiredigtning, der må gribe efter hele hånden, selv om man kun har tænkt at række den lillefingeren.

Holberg har fundet Falsters satirer for harmløse, når han i fortalen til Skæmtedigtene dels roser »den gode Vens poetiske Skrifter« (hvor *ven* betyder: ven af Andreas Hojer, Holbergs fjende) og gerne tilstår, at

Hvorfor standsede Falster 1722? 37

hans vers er »honnette og uskyldige« – dels dadler ham ved at sige, at han (Holberg) aldrig har kunnet »approbere Juvenalis eller deslige Poeters *Morosité*, der dræbe Folk med gammel Postil-Moral og *locis communibus* ...«.

Kritikken rammer med nogen ret Falsters tre første satirer fra 1720 og 21. Men med al uskyldig almindelighed har de alligevel et politisk perspektiv, idet alt og alle vurderes ud fra værdien for samfundshelheden – »det gemene bedste«. Det forhold hæver Falster over postilmoralen, og i det ligger også muligheden af et endnu inderligere engagement med retning mod det kontroversielle.

En *optugtelse* er ond, når den gør søn og datter til parasitter i det samfund, over hvilket kongen »vaager Dag og Nat – Og knap har Tid at sove« (str. 69). De *leveregler*, der anbefales så ironisk, belægges med drastiske og uskånsomme eksempler hentet fra adelen, såvel den hårdhændet eksploiterende del som den demoraliserede og degenererede. Den *udenlandsrejse*, som Falster aldrig selv havde oplevet og hvis forløb og resultater han derfor må beskrive med en ikke ringe tilnærmelse til postilmoral og forslidte almindeligheder, ender også i det almene og med politisk perspektiv, idet den unge rejsende vender hjem som et unyttigt, ja skadeligt medlem af det samfund, der har bekostet hans rejse.

Den vellykkede strofe 59: »*Folie d'Espagne* med sin food – Hand spiller, naar hand triner ...« bliver for øvrigt materiale for den, der vil undersøge, om Holberg har lært af Falster.

38 *Chr. Rantzau som garant*

Holbergs fortale er dateret d. 12. jan. 1722, d.v.s. at han har fældet sin dom om Falster uden at kende hans to sidste satirer, i hvilke det politiske engagement først blev rigtig åbenbart. Alene af titlernes sigte mod utidig rangsyge og uforsvarlig recommendation høres det, at der i dem er et konkret indhold af politik, og det er både vægtigt og dristigt.

I den sidste af de to går Falster mindst lige så langt som Holberg nogensinde, og da han ikke disponerede over en humor som Holbergs, forekommer han også uforsonligere: man kunne som paradoks hævde, at hans idealisme blev større, fordi hans personlighed var mindre!

Det er symptom på det samme, at hvor Falster taber mødet, finder Holberg noget andet at tage sig for.

13.

Da Falster gav sig i lag med farligere emner, blev Chr. Rantzau igen hans gode rådgiver.

Blandt korrespondenterne er han den eneste, der drøfter satirerne med ham – uden falbelader, ganske *sans façon*.

I sit brev af 11.3.1721¹⁴ beskæftiger han sig først med »Disse Tidens onde Optugtelse« og går derefter over til de almindelige vilkår for satyriske skrifter.

Han veed på latin, at fjøjelighed skaffer venner, men sandheden had, og på fransk, at satirikerens kan komme til at ofre en ven for en vittighed. Derefter kommer det egentlige på hans tunge og urene dansk:

Særdeles er det Wanskeligere i disse lande og tider end ellers, jo mindre *Moecenates* og jo større